

Котова І.М.
старший науковий співробітник
Одеський національний економічний університет
м. Одеса

Павлова Т.В.
старший науковий співробітник
Одеський національний економічний університет
м. Одеса

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Кризові явища в соціально-економічній системі України наразі набувають дедалі виразнішого затяжного та загальносистемного характеру, що свідчить про недосконалість антикризового управління як на рівні регіонів, так і на рівні країни. Тому для вирішення накопичених проблем необхідним є застосування світової концепції інклюзивного стійкого зростання, основою якої є економіка максимальної зайнятості й взаємодії усіх суб'єктів, включаючи більш справедливий розподіл доходів в суспільстві з особливою увагою до найбідніших верств населення.

Проблемою інклюзивного розвитку займалися зарубіжні вчені: Д. Аджемоглу, Р. Аткинсон, З. Дарвіс, В.Вольф, Дж. Робінсон та ін. В Україні донедавна більшість наукових праць була присвячена соціальній інклюзії в контексті «інклюзивної освіти», проте наразі поширюється інтерес до дослідження проблем інклюзивного зростання та розвитку. Зазначену проблематику досліджують: А. В. Базилюк, Т.Г. Затонацька, С. М. Кожем'якіна, Л.І.Федулова, Х.А.Хахимов та ін.

Проблема виведення національної економіки з кризи та забезпечення економічного зростання посідає центральне місце в сучасній дискусії провідних економістів світу. Такі наднаціональні інститути, як ОЕСР, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд і Всесвітній економічний форум, зіграли вирішальну роль у визначенні концептуальних питань щодо стимулювання інклюзивного зростання. Так, З.Дарвас і В.Вольф тлумачать інклюзивне зростання як економічне зростання, яке створює можливості для всіх прошарків населення й більш справедливо розподіляє в суспільстві переваги від збільшеного добробуту як в грошовому, так і в негрошовому вираженні [1, с. 10].

У записці Світового банку 2009 року щодо інклюзивного зростання зазначено, що поняття соціального «включення» (від англ. «inclusiveness» – залучення, включення) категоріально охоплює справедливість, рівність можливостей, захист у ринкових і трудових трансформаціях, а також є важливим компонентом будь-якої стратегії зростання [2].

Експерти Світового банку і МВФ визначають інклюзивне зростання як підґрунтя швидкого і стійкого зменшення бідності, яке, в свою чергу, дозволяє людям сприяти економічному зростанню та отримати вигоду від нього [2, с. 2].

Значна кількість дослідників вважає, що темпи економічного зростання залежать від активізації інноваційної діяльності в Україні, яке має надати суспільно-економічному розвитку інноваційного характеру. Сьогодні визнаним та доведеним фактом є те, що ключова мета інновацій – економічне зростання й посилення суспільно-економічного розвитку. Однак, як показує практика, за певних умов інновації можуть також обумовлювати соціальну нерівність та ізоляцію. У цьому контексті при аналізі процесів соціально-економічного розвитку варто виокремити важливу роль впровадження інновацій, спрямованих на забезпечення рівних можливостей і доступності результатів технологічного прогресу. Між тим, слід констатувати, що попередні роки економічних реформ не створили необхідних умов для примноження та зміцнення інтелектуального потенціалу українського суспільства, інноваційного розвитку економіки, освоєння нових високих технологій, подолання структурних деформацій, успадкованих від адміністративно-командної системи [3, с. 7], [5]. Зволікання в цьому напрямі ставить під

загрозу здобутки економічного зростання. Саме тому все більш актуальним в підходах щодо вибору моделей економічного розвитку та в політичних настановах міжнародних організацій і окремих країн постає питання про «інклюзивні» інновації та інноваційні продукти, спрямовані на поліпшення добробуту малозабезпечених і маргінальних груп населення, зокрема, з позицій їхнього доступу до основних державних послуг (освіти, інфраструктури, охорони здоров'я).

Інновації є ключовим джерелом економічного зростання й сталого розвитку, однак практика показує, що сучасний розвиток носить нерівномірний характер. Швидко зростаючі економіки низки країн все частіше зіштовхуються з поглибленням соціально-економічного нерівності. Ці тенденції збільшують проблеми соціальної ізоляції в процесі розвитку. У цьому зв'язку в економічній літературі розглядаються поняття інклюзивного зростання, інклюзивних інновацій та інклюзивного бізнесу. Основною метою будь-якого інклюзивного проекту повинно бути залучення уразливих верств населення в роботу, інтеграція молоді, жінок, людей з інвалідністю, людей похилого віку в ринок праці, надання їм можливості одержання соціальної й економічної вигоди від участі в проектах. Розвиток інклюзивних ринків в Україні може стати важливим напрямком у забезпеченні зайнятості й скороченні безробіття серед малозабезпеченого населення.

На основі аналізу наукових теоретичних підходів до трактування сутності інклюзивного розвитку можемо констатувати, що дана категорія розглядається в двох аспектах: як стійке економічне зростання, основною метою якого є скорочення бідності й нерівності (прихильниками даного підходу є експерти Світового банку і Міжнародного Валютного фонду) та як процес розширення залучення населення до створення ВВП, забезпечення рівних можливостей для реалізації свого людського потенціалу незалежно від соціально-економічних умов, статі, місця проживання та етнічних коренів.

Інклюзивне зростання принципово відрізняється від стандартного економічного зростання, оскільки: має ширші цілі, ніж збільшення доходів і ВВП; зміщує акцент на розвиток людини й підвищення її добробуту та зниження рівня бідності й нерівності; спрямовано на підвищення залучення та активної участі в економіці, а не тільки на результати розподілу.

Таким чином, інклюзивність означає те, що більшість членів суспільства відчувають на собі результати економічного зростання.

Всесвітній економічний форум (World Economic Forum) розраховує композитний індекс, який ранжує країни на основі їх комбінованих показників КРІ - індекс інклюзивності розвитку (IDI). Цей новий глобальний індекс має більш комплексний зміст відносно стану економічного розвитку в порівнянні із загальноприйнятими рейтингами на основі ВВП на душу населення. Примітно, що 52 країни із 103, які вираховують IDI, зафіксували зниження рівня інклюзивного розвитку за останні 5 років поспіль, що свідчить про обґрунтованість громадської стурбованості нездатністю політиків трансформувати економічний розвиток у суспільний прогрес.

У доповіді Всесвітнього економічного форуму по результатах дослідження інклюзивного зростання та розвитку низки країн 2017 року зазначено: Україна займає 47-е місце з 79 країн за Індексом інклюзивного розвитку та розташована в рейтингу поруч з Гондурасом, Лаосом, Вірменією [4], що значно нижче, ніж це було п'ять років тому. Основним деструктивним чинником інклюзивного зростання було визначено тривалі бойові дії на сході країни, так як вони непропорційно впливають на найменш забезпечені верстви населення та підбурюють талановитих людей покидати Україну заради реалізації своїх можливостей в інших місцях. Також вказано, що Україна має один з найвищих рівнів нерівності добробуту серед всіх країн, що розвиваються, але порівняно низький рівень нерівності доходів і бідності. Пріоритетними напрямками вдосконалення визначено поліпшення професійної підготовки, зниження адміністративного навантаження на створення нового бізнесу, розширення фінансування для підприємців, а також посилення уваги до боротьби з корупцією.

З позитивного, в Україні нерівність доходів і бідність не дуже високі. Аналіз показує, що українська система освіти підтримує інклюзивне зростання, з доволі високим рівнем можливостей для студентів із різних соціально-економічних рівнів. У порівнянні з іншими країнами групи країн, що розвиваються середній клас, нехай і бідний у порівнянні з розвинутими країнами, залишається доволі великим, а система охорони здоров'я та допомога безробітним допомагають Україні бути першою у своїй групі доходів по рівню соціального захисту. Пріоритети повинні включати в себе покращення професійної підготовки, зниження адміністративного навантаження при створенні нового бізнесу, розширення фінансування для підприємців, а також посилення боротьби з корупцією.

Враховуючи сучасні виклики, тенденції та проблеми, впровадження інклюзивного розвитку у державну політику України передбачає, перш за все, вплив на особливі соціальні групи, гендерну рівність, рівень бідності, зайнятості, а також обґрунтоване та адекватне застосування відповідного регуляторного інструменту для стимулювання інклюзивного зростання, розроблення національної та регіональних моделей вирівнювання й деполаризації умов зайнятості різних категорій працівників, видів економічної діяльності, великих, малих міст і сільської місцевості за умов забезпечення їх необхідною організаційно-фінансовою підтримкою. Основними пріоритетами, які сприятимуть інклюзивному зростанню в Україні, повинні стати: гідна оплата праці, доступність і якість освіти й медицини, стимулювання підприємницької активності, формування рівних можливостей для всіх громадян, не залежно від національності, мови, соціального статусу тощо, створення сприятливих умов для інвестування та формування інноваційної моделі розвитку, реалізація програм з масової зайнятості, екологізація економіки, впровадження справедливих і ефективних заходів з розподілу доходів, соціальна згуртованість й активність у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Darvas Zsolt An anatomy of inclusive growth in Europe [Electronic resource] / Zsolt Darvas, Guntram B. Wolf // Bruegel 2016. – Pp. 106. – Mode of access: http://bruegel.org/wp-content/uploads/2016/10/BP-26-26_10_16-final-web.pdf
2. Landchovichina E. What is Inclusive Growth? [Electronic resource] / E. Landchovichina, S. Lundstrom, L. Garrido // The World Bank, 10 February, 2009. – Pp. 16. – Mode of access: <https://siteresources.worldbank.org/INTDEBTDEPT/Resources/468980-1218567884549/WhatIsInclusiveGrowth20081230.pdf>
3. Карпов В.А., Колодинський С.Б., Котова І.М., Маркитан О.С. Організаційно-економічне забезпечення створення регіональної інфраструктури підтримки інноваційних проєктів та технологій: Монографія / Кол. авторів; за заг. ред. док. економ. наук, професора А.І.Ковальова – Одеса: Атлант, 2012. – 198 с. – Режим доступу: https://scholar.google.com.ua/citations?user=tC0p8NwAAAAJ&hl=ru#d=gs_md_cita-d&p=&u=%2Fcitations%3Fview_op%3Dview_citation%26hl%3Dru%26user%3DtC0p8NwAAAAJ%26citation_for_view%3DtC0p8NwAAAAJ%3A2osOgNQ5qMEC%26tzom%3D-180
4. Інклюзивність економіки – нове мірило економічного росту / Київський міжнародний економічний форум // 09.07.2017. – За матеріалами: World Economic Forum. – Режим доступу: <http://forumkyiv.org/uk/news/inkluzivnist-ekonomiki-nove-mirilo-ekonomichnogo-rostu>
5. Ковальов А.І., Павлова Т.В., Котова І.М. Економічний розвиток регіону на основі активізації підприємницької діяльності: Монографія / Кол. авторів; за заг. ред. док. економ. наук, професора А.І.Ковальова – Одеса: Атлант, 2014. – 179 с. – Режим доступу: https://scholar.google.com.ua/citations?user=tC0p8NwAAAAJ&hl=ru#d=gs_md_cita-d&p=&u=%2Fcitations%3Fview_op%3Dview_citation%26hl%3Dru%26user%3DtC0p8NwAAAAJ%26citation_for_view%3DtC0p8NwAAAAJ%3A3fe2CSJrl8C%26tzom%3D-180